

AZƏRBAYJAN

2001-ci ilin may ayından sonra olan inkişaf: Ölkənin 11 rayonu ərazisində ümumi təhqiqat aparılmış və 50 million kvadrat metr ərazidə minalara və partlamamış hərbi sursata rast gəlinmişdir; 84 minalanmış sahə təyin edilmiş və qeyd olunmuşdur. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Proqramının (BMT İP) köməyi ilə 2001-ci ilin oktyabr ayında mina məsələləri üzrə Azərbaycanın Milli Strateji Planı hazırlanmışdır.

MİNALARIN QADAĞAN OLUNMASI SİYASƏTİ.

Azərbaycan Respublikası minaların qadağan olunmasını nəzərdə tutan 1997-ci il Konvensiyasına qoşulmayıb. Baxmayaraq ki, Azərbaycan BMT Baş Assambleyasının minaların qadağan olunmasını nəzərdə tutan 1996-cı il qətnaməsinin lehinə səs vermişdir. lakin minaların qadağan olunmasına çağıran sonrakı sənədlərin, xüsusilə də BMT Baş Assambleyasının 29 noyabr 2001-ci ildə 56/24M qətnaməsinə səs vermədən bitərəf qalmışdır.

Son illər ərzində Azərbaycan hökumətinin siyasəti dəyişməmişdir. «Azərbaycan Respublikası piyadalar əleyhinə minaların istehsalının, saxlanması, tətbiqinin və ötürülməsinin qadağan olunması nəzərdə tutulan bu hüquqi sənədin məqsədlərini və prinsiplərini dəstəkləyir. ... İndiki vəziyyətdə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən 20 % ərazinin hələ də işğal altında qalması və döyüş əməliyyatlarının yenidən başlanması ehtimalı səbəbindən Azərbaycan Konvensiyadan irəli gələn öhdəlikləri yerinə yetirə bilmədiyinə görə Konvensiyaya üzv ola bilmir»¹

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Naziri Vilayət Quliyevin 2001-ci ilin oktyabr ayında Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Uğrunda Azərbaycan Kampaniyasına göndərdiyi məktubda bildirilir ki, Azərbaycan hökumətinin minaların qadağan olunmasını nəzərdə tutan Konvensiyayı (Ottava Konvensiyası) bəyənir, anjaq «Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş ərazilər azad olunmayanadək heç bir halda Azərbaycanın bu Konvensiyayı imzalamasından söhbət gedə bilməz. Bu səbəbdən də Azərbaycanın bu Konvensiyaya qoşulmaması Ottava Konvensiyasından irəli gələn öhdəlikləri yerinə yetirmək iqtidarında olmaması ilə izah olunmalıdır»²

Azərbaycan Konvensiyaya Üzv Dövlətlərin Manaquada (Nikaraqua) keçirilən Üçüncü Görüşündə, Daimi Komissiyaların 2002-ci ilin yanvarında keçirilmiş ümumi yığıncaqlarında iştirak etməmişdir. Azərbaycanın Jenevrədəki daimi nümayəndəliyi 2002-ci ilin may ayında Daimi Komissiyaların keçirilmiş ümumi yığıncaqlarında da iştirak etməmişdir.

Azərbaycan Adı Silahlara dair Konvensiyanın üzvü deyildir, 2001-ci ilin dekabr ayında Jenevrədə bu Konvensiyaya əlavə olunmuş II protokolla əlaqədar olaraq keçirilmiş Üzv Dövlətlərin üçüncü illik görüşündə iştirak etməmişdir.

---

¹ Azərbaycan Respublikasının Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatındakı (ATƏT) daimi nümayəndəliyinin piyadalar əleyhinə minalara dair suallara cavab məktubu, FSC. DEL/513/01, Vyana, 13 dekabr 2001-ci il.

² Azərb.Resp-nın Xarici İşlər Naziri Vilayət Quliyevin Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Uğrunda Azərbaycan Kampaniyasına məktubu – 29 oktyabr 2001.

Azərbaycan əvvəlki illərdə olduğu kimi yenə də bildirir ki, Silahsızlaşdırmaya dair Konfransa piyadalar əleyhinə minalar probleminin müzakirəsi üçün ən yaxşı forum kimi baxır.³

İSTEHSAL ETMƏ, DAŞINMA, TOPLAMA və İSTİFADƏ ETMƏ

Azərbaycan bəyan edib ki, mina istehsal etmir və öz ərazisindən minaların daşınmasına ijjazə vermir⁴. 1992-ji ildə Azərbaycandan Sovet ordusu çıxarılarəkən bu ordu tərəfindən burada mina və digər silahlar saxlanılmışdır. Bu Azərbaycanın malik olduğu minaların mənbəyi sayılır və onun dəqiq sayı məlum deyil.

Piyadalar əleyhinə minalardan Dağlıq Qarabağ konfliktı zamanı hər iki tərəf istifadə etmişdir,⁵ 1994-jü ilin may ayında bağlanmış atəşkəs müqaviləsindən sonra isə çox jüzi istifadə olunmuşdur.⁶ Hesabat dövründə (may 2001-ji ildən sonra) Landmine Monitor minalardan yeni istifadə faktları haqqında məlumat almamışdır. Lakin 2001-ji ilin dekabrında Azərbaycan tərəfi hər iki tərəfin hələ də piyadalar əleyhinə minalardan istifadə etdiyi barədə təxminlər irəli sürmüşdür: «nə qədər ki, düşmən Azərbaycan torpağında piyadalar əleyhinə minalardan geniş istifadə edir, Azərbaycan çəkindiriji faktor kimi lazımı ölçülər götürməyə məjburdur»⁷

PIYADALAR ƏLEYHİNƏ MİNALAR PROBLEMI VƏ TƏHQİQATLAR

Ermənistan – Azərbaycan müharibəsi nətişəsində Azərbaycanın 20% ərazisi işğal olunmuş, bir milliondan artıq insan qaçqın və məjburı köçkün vəziyyətinə düşmüşdür.⁸ Landmine Monitor-un keçən ilki hesabatında bildirilmişdir ki, BMT-nin Mina Məsələləri Xidməti belə hesab edir ki, Azərbaycanın 65 rayonundan 45-i mina təsirinə məruz qala bilər.⁹

2001-ji ildə Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondu jəbhə xəttində yerləşmiş və əvvəllər döyüş əməliyyatları aparılmış 11 rayonun ərazisində birinji dərəcəli təhqiqat aparmışdır. Təhqiqatlar Norveç, ABŞ və BMT İnkişaf Proqramı tərəfindən maliyyələşdirilmişdir və 2001-ji ilin sentyabr ayında başa çatmışdır.¹⁰ Təhqiqatlar nətişəsində 50 million kvadrat metr ərazinin mina təsirində olduğu müəyyənləşdirilmişdir.¹¹ Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun məlumatında

---

³ Azərbaycan Respublikasının ATƏT-dəki daimi nümayəndəliyinin piyadalar əleyhinə minalara dair suallara javab məktubu, FSC. DEL/513/01, Vyana, 13 dekabr 2001-ji il.

⁴ Azərb.Resp-nın Xariji İşlər Naziri Vilayət Quliyevin Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Uğrunda Azərbaycan Kampaniyasına məktubu – 29 oktyabr 2001.

⁵ Bax *Landmine Monitor Report 1999*, səh.762-765; *Landmine Monitor Report 2000*, səh. 800.

⁶ Bax *Landmine Monitor Report 1999*, səh.762-765, *Landmine Monitor Report 2000*, səh. 800.

⁷ Azərbaycan Respublikasının ATƏT-dəki daimi nümayəndəliyinin piyadalar əleyhinə minalara dair suallara javab məktubu, FSC. DEL/513/01, Vyana, 13 dekabr 2001-ji il.

⁸ Bax *Landmine Monitor Report 1999*, səh.762-765; *Landmine Monitor Report 2000*, səh. 800.

⁹ Bax *Landmine Monitor Report 1999*, səh. 856; UNMAS “Portfolio of Mine-related Projects,” April 2001, səh. 53

¹⁰ Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Uğrunda Azərbaycan Kampaniyasına javab məktubu – 11 Yanvar 2002-ji il.

¹¹ ANAMA, “İllik İş Planı,” August 2001, bax www.mineaction.org.

bildirilir ki, 84 minalanmış ərazi qeyd olunmuş və yerli əhali bu barədə məlumatlandırılmışdır.¹²

Minalanmış ərazilər içərisində fermerlərə məxsus torpaqlar və əkin sahələri çoxluq təşkil edir. Eyni zamanda minalara süni suvarma sistemlərində, çayların qıraqlarında, yüksək gərginlikli elektrik xətlərinin ətrafında, içməli su anbarlarında və ora gedən yollarda da rast gəlinmişdir.¹³

Piyadalar əleyhinə minalar problemi üzrə tam miqyaslı Təhqiqatın başlanması 2002-ci ilin sentyabr ayına planlaşdırılıb.¹⁴ Təhqiqatlar Azərbaycan ərazilərinin minalardan təmizlənməsi üzrə Milli Agentlik (ANAMA) və onun yerli partnyoru Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondu tərəfindən aparılır. Təhqiqatın aparılmasına maliyyə dəstəyi Avropa İttifaqı, BMT İnkişaf Proqramı və BMT Layihələr Xidməti (UNOPS) tərəfindən verilir.¹⁵

MİNA PROBLEMLƏRİ ÜZRƏ FƏALİYYƏTİN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİ

Azərbaycanda 2001-ci ildə mina problemləri üzrə fəaliyyət ümumi dəyəri 5.5 milyon ABŞ dolları səviyyəsində olmuşdur ki, bu vəsait də ABŞ, İsveçrə, Azərbaycan hökumətləri, Avropa Komissiyası və BMT İnkişaf Proqramı tərəfindən verilmişdir.

ABŞ hökuməti 2001-ci büdcə ilində Azərbaycanda mina problemləri üçün 3,4 milyon ABŞ dolları ayırmışdır. Dövlət Departamenti tərəfindən 1,1 milyon ABŞ dolları (600.000 ABŞ dolları İtlərlə Minaların Tapılması Proqramının genişləndirilməsi, 250.000 ABŞ dolları minaların təmizlənməsi üçün avadanlıq və 250.000 ABŞ dolları ANAMA-da İtlərlə Minaların Tapılması Proqramının yaradılmasına kömək), Müdafiə Departamenti isə 2,3 milyon ABŞ dolları əlavə vəsait ayırmışdır.

2001-ci ildə Azərbaycanda mina problemləri üçün Avropa Komissiyası 1.460.226 ABŞ dolları, İsveçrə hökuməti isə 60.000 ABŞ dolları ayırmışdır.¹⁶ İsveçrə hökuməti bu vəsaiti mina təhlükəsinin izahı üzrə məsləhətçi(50,000 ABŞ dolları) və minaların təmizlənməsi üçün avadanlıq formasında vermişdir. (10,000 ABŞ dolları)¹⁷

ANAMA bildirmişdir ki, 2001-ci ildə 1,7 milyon ABŞ dolları alınmışdır ki, bu da 1,132,000 ABŞ dolları ABŞ-dan, 473,641 ABŞ dolları BMT İnkişaf Proqramından və 108,719 ABŞ dolları Azərbaycan hökumətindən daxil olmuşdur¹⁸

2 iyul 2002-ci ildə ABŞ-ın Nyü-York ştatında, bu ştatın şərab istehsalçıları bir vaxtlar üzümçülük məhsulları ilə məşhur olmuş Azərbaycan Respublikası Füzuli rayonunun üzüm sahələrini minalardan təmizləmək və bu sahələri bərpa etmək üçün maliyyə vəsaiti toplamaq naminə xüsusi tədbir keçirmişlər. Maliyyə vəsaiti toplamaq

---

¹² Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Uğrunda Azərbaycan Kampaniyasına məktubu – 11 Yanvar 2002-ci il.

¹³ Zerkalo (gündəlik qazet), 26 May 2001.

¹⁴ Survey Action Center-in elektron məktubu, 24 İyul 2002

¹⁵ bax Survey Action Center-in Landmine Monitor göndərdiyi əlavəyə.

¹⁶ United Nations Mine Action məlumat bazasının maliyyə hesabatı.

¹⁷ Bax İsveçrə hökumətinin hesabatına.

¹⁸ ANAMA İş Plan 2001-2002, Avqust 2001, www.mineaction.org.

üçün xüsusi tədbiri BMT-nin mənzil qərargahında Nyü-York ştatının 160 üzümçülüyunü təmsil edən Üzüm və Şərab Fondu tərəfindən və gəlirsiz işləyən Humpty Dumpty İnstitutu təşkil etmişdir¹⁹

ƏLAQƏLƏNDİRMƏ VƏ PLANLAŞDIRMA

Azərbaycan ərazilərinin minalardan təmizlənməsi üzrə Milli Agentlik Azərbaycan ərazisində mina problemlərinin bütün aspektlərini koordinasiya etmək və bu problemlərin həll olunmasına cavabdeh milli təşkilat kimi 18 iyul 1998-jı ildə yaradılmışdır. Onun fəaliyyət sahəsinə mina problemləri üzrə fəaliyyətin əlaqələndirilməsi, planlaşdırmanın aparılması, prioritetlərin müəyyən edilməsi, mina qurbanları ijmalarının ehtiyajlarının öyrənilməsi, beynəlxalq standartların tətbiq olunması, rəhbərliyin təkmilləşdirilməsi, vəsaitlərin toplanması və mina təmizləmə əməliyyatlarının həyata keçirilməsi daxildir²⁰

ANAMA-nın prioritetlərinə həyat üçün təhlükə törədən ərazilərin minalardan və partlamamış sursatlardan təmizlənməsi, evləri, yaşayış məntəqələrini və infrastrukturunu minalardan və partlamamış sursatlardan təmizləməklə məjburi köçkünlərin geri qayıtmasına kömək göstərmək, sosial – iqtisadi səmərəsi nəzərə alınmaqla əkin və maldarlıq üçün yararlı torpaqları təmizləmək və bununla ərzaq təhlükəsizliyini təmin etmək daxildir²¹

2001-jı ildə BMT İnkişaf Proqramı ANAMA-ya köməyini artırmışdır. Bura ANAMA-nın yerli heyəti üçün Mina problemi üzrə Fəaliyyətdə İnformasiyaların İdarəolunması (IMSMA) treninqləri və IMSMA –nın rus dilinə tərcümə olunması daxildir. BMT İnkişaf Proqramı ANAMA-ya eyni zamanda birinji (ümumi) təhqiqatın aparılmasının təkmilləşdirilməsində də köməklik göstərir²²

Azərbaycanın Milli Strateji Planı 2001-jı ilin oktyabr ayında təsdiqlənmişdir və onun məqsədi hərbiçilər üçün müdafiə əhəmiyyəti daşımayan ərazilərdə minaların təmizlənməsi üçün əsaslı şəraitin yaradılmasıdır. ANAMA-nın məqsədi 2003-jü ilin yanvar ayınadək kənardan minimal texniki köməkliklə mina problemləri üzrə bir çox layihələrin həyata keçirilməsindən və əməliyyat fəaliyyətinin gücləndirilməsindən ibarətdir. BMT İnkişaf Proqramından daxil olmuş məlumatlara görə 2002-jı ildə də ANAMA üçün idarəolunma və texniki treninqlər davam etdiriləjəkdir. ANAMA-nın iki rəhbər əməkdaşı BMT İnkişaf Proqramının Böyük Britaniyanın Cranfield Universitetində təşkil etdiyi İdarəolunma üzrə treninqini bitirmişdir²³ Mina problemləri sahəsində 2002-2003-jü illərdə BMT İnkişaf Proqramı əməliyyat imkanlarının artırılması üçün əlavə 38 mina təmizləyiji, 6 müfəttiş və 10 EOD ştat heyətinin hazırlanmasını nəzərdə tutur²⁴

---

¹⁹ Üzümlüklərin minalardan təmizlənməsi, “Reuters” agentliyi, 14 İyun 2002

²⁰ Landmine Monitor Report 1999, səh.766

²¹ BMT Mina Hərəkatı internet şəbəkəsi, Ölkələr üzrə Proqram: Azərbaycan. <http://www.mineaction.org>

²² Ölkələr üzrə proqram: Azərbaycan: www.undp.org/erd/mineaction/countries/azerbaijan.htm

²³ yəni orada

²⁴ UNDP, “Azərbaycanda mina hərəkatı üçün imkanlarının artırılması”, Yanvar – Dekabr 2002, <http://www.mineaction.org>

MİNALARIN TƏMİZLƏNMƏSİ.

2000-ji ildə iki qeyri-hökumət təşkilatı – Dayaq-Azərbaycan və Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondu təhqiqatların aparılmasına və minaların təmizlənməsi üzrə öyrədilmişdir. O vaxtdan 38 milli mina təmizləyən, 6 milli yoxlayıcı müfəttiş və 5 milli müfəttiş mina problemləri üzrə treninqlər keçmişdir; ümumi sahəsi 50 milyon kvadrat metr olan 65 yaşayış məntəqəsində mina və partlamamış sursata rast gəlinərək qeyd olunmuşdur. Bu ərazilərdə yaşayan insanların, o cümlədən məjburi köçkünlərin sayı 350.000 nəfərdir²⁵ 2001-ji ildə 896.143 kvadrat metr ərazi minalardan və partlamamış sursatlardan təmizlənmişdir; 56 milyon kvadrat metr ərazidə əsaslı təhqiqat və 486.629 kvadrat metr ərazidə isə texniki təhqiqat aparılmışdır²⁶ 1165 partlamamış sursat, 45 piyadalar əleyhinə və 22 tank əleyhinə mina tapılaraq zərərsizləşdirilmişdir²⁷

Minaların təmizləndiyi ərazilər bunlardır: Füzuli rayonu ərazisindəki yüksək gərginlikli elektrik xətlərinin ətrafı; Goranboy rayonu ərazisindəki su kanalı, yaşayış evləri və iki məktəb binası və onun ətrafı. Füzuli rayonu ərazisində aparılmış minaların təmizlənməsi əməliyyatlarından sonra bu torpaqlara 26.000 nəfər qayıdaraq yaşamağa başlamışdır²⁸

Böyük Britaniyadan olan Mina Məsələləri üzrə Məsləhət Qrupu (MAG) 2000-ji ildə Dayaq Azərbaycan qeyri-hökumət təşkilatının mina təmizləyənləri və yoxlayıcı-müfəttişləri üçün treninqlər keçirmiş və sonradan onlar üzərində müşahidə aparmışdır. 2001-ji ilin mart ayından Füzuli rayonu ərazisində yerləşən və Horadiz qəsəbəsinə çəkilmiş 30 km-lik yüksək gərginlikli elektrik xətlərinin ətrafının minalardan təmizlənməsinə başlamışdır.²⁹ Mina Məsələləri üzrə Məsləhət Qrupunun müqaviləsi 2001-ji ilin noyabr ayında başa çatdısa da bu təşkilat öz daxili imkanları hesabına Dayaq - Azərbaycan təşkilatına 13 dekabr 2001-ji il tarixə qədər öz köməkliyini göstərmişdir³⁰

1994-jü ilin may ayında atəşkəs müqaviləsi imzalandıqdan sonra Azərbaycan öz ərazilərindən 41.000 mina, o, cümlədən də 19.000 piyadalar əleyhinə mina və 21.000 tank əleyhinə mina təmizləmişdir³¹

MİNA TƏHLÜKƏSİNİN İZAHİ PROQRAMI

Hesabat dövrü ərzində BMT-nin Uşaq Fondu (UNICEF) tərəfindən Azərbaycanın 12 rayonunda – Ağdam, Ağjəbədi, Aqstafa, Beyləqan, Daşkəsən,

---

²⁵ yəni orada

²⁶ BMT-nin Baş Texniki məsləhətçisi Sayed Ağanın məktubu, ANAMA, 23 İyul 2002-ji il

²⁷ BMT İnkişaf Proqramı, “ Azərbaycanada mina hərəkəti üçün imkanlarının artırılması”

²⁸ Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Uğrunda Azərbaycan Kampaniyasının koordinatoru Hafiz Səfixanovun Füzuli rayon İjra Hakimiyyəti Başçısının müavini Məjnun Namazəliyevlə müsahibəsi, Füzuli rayonu Horadiz qəsəbəsi. 21 dekabr 2001-ji il

²⁹ Mina məsələləri üzrə Məsləhət Qrupu «Layihələr: Azərbaycan» www.mag.org.uk

³⁰ Azərbaycan Ərazilərinin Minalardan təmizlənməsi üzrə Milli Agentlik.(ANAMA) Aylıq hesabat – 12/2001, www.mineaction.org/misc/searchresultdisplay.cfm?doc_ID=562

³¹ 525-ji qazet (gündəlik qazet), 29 İyun 2001-ji il; Azərbaycan Respublikasının ATƏT-dəki daimi nümayəndəliyinin piyadalar əleyhinə minalara dair suallara javab məktubu, FSC. DEL/513/01, Vyana, 13 dekabr 2001-ji il.

Füzuli, Goranboy, Qazax, Gədəbəy, Xanlar, Tər – Tər və Tovuz rayonlarında “Mina təhlükəsinin izahı layihəsi” davam etdirilmişdir. Layihə eyni zamanda Jəbrayıl, Xojavənd, Laçın, Kəlbəcər, Zəngilan, Qubadlı və Şuşa rayonlarından olan məjburi köçkünlərin kompakt yaşadığı ərazilərdə də həyata keçirilmişdir. Bu layihənin tərkib hissəsi olaraq minalardan və partlamamış hərbi sursatdan daha çox zərər çəkmiş Azərbaycanın Ermənistanla sərhəd ərazilərində mina təhlükəsinin izahı proqramını ABŞ hökuməti maliyyələşdirmişdir.³²

Mina təhlükəsinin izahı təlimləri üzrə 3 növ plakat (ümumi sayı 26,382 ədəd), uşaqlar və yaşlılar üçün 2 növ broşuralar (ümumi sayı 172,411 ədəd), məktəblilər üçün mina təhlükəsi üzrə işlənmiş dəftərlər (ümumi sayı 99,415 ədəd) paylanmışdır. Mina xəbərdarlığı və düzgün hərəkət qaydalarına aid tamaşa hazırlanaraq qaçırıq və məjburi köçkünlərin yaşadığı 18 rayonda göstərmişdir. Bundan başqa trenerlər üçün 15 treyning keçirilmiş, 800 təhsil və 500 səhiyyə işçisi Mina təhlükəsinin izahı təlimatı üzrə biliklərə yiyələnmişlər. Bundan başqa mina qurbanlarının problemləri araşdırılmış və belə nəticəyə gəlinmişdir ki, bu tip layihələr mina qurbanları arasında da aparılsın.³³ BMT Uşaq Fondu bu layihəni 2003-jü ilin sonuna qədər davam etdirməyi planlaşdırır.

MİNALARIN TÖRƏTDİYİ BƏDBƏXT HADİSƏLƏR

Azərbaycanda minaların törətdiyi bədbəxt hadisələrin rəsmi statistikasını aparılmamışdır. Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Uğrunda Azərbaycan Kampaniyasının verdiyi məlumatda bildirilir ki, 2001-jü ildə minalardan və partlamamış hərbi sursatlardan ən azı 25 nəfərlə bağlı bədbəxt hadisə qeydə alınmışdır; 2 nəfər ölmüş və 23 nəfər yaralanmışdır³⁴. 2000-jü ildə minalar və partlamamış hərbi sursatlarla əlaqədar 10 insident haqqında məlumat vardır; 4 nəfər həlak olmuş və 6 nəfər yaralanmışdır³⁵. ANAMA və Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun apardığı təhqiqatlar nəticəsində məlum olmuşdur ki, bu təhqiqatların sonuna qədər (sentyabr 2001-jü il) olan son 2 ildə minalardan və partlamamış hərbi sursatlardan 12 nəfər ölmüş və 43 nəfər müxtəlif dərəcədə yaralanmışdır.³⁶

Minalardan və partlamamış hərbi sursatlardan yaranmış bədbəxt hadisələrin sayı dəqiq olmayaraq qalır. Rəsmi dövlət orqanları o, jümlədən də əlaqədar nazirliklər Ermənistanla müharibədə minalardan həlak olmuş və yaralanmış insanların sayı barədə olan informasiyaları vermirlər. Lakin 11 rayonda Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun apardığı təhqiqatların nəticəsi olaraq ANAMA bildirmişdir ki, minalardan və partlamamış hərbi sursatlardan 1222 nəfərlə bağlı bədbəxt hadisə qeydə alınmışdır.³⁷ Bu bədbəxt hadisələrin böyük əksəriyyəti 15-29

---

³² “Azərbaycanda Mina Təhlükəsinin İzahı Proqramı” www.mineaction.org/countries/_projects.cfm; ANAMA-nın mətbuat katibi Fərhad İbayevin «525-jü qazet»ə müsahibəsi.

³³ Yəni orada

³⁴ 16 bədbəxt hadisə (2 nəfər ölmüş və 14 nəfər yaralanmışdır) Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun 1 2001-jü il sentyabr ayınadək apardığı təhqiqatlar nəticəsində məlum olmuşdur. 2001-jü ilin oktyabr və noyabr aylarında 4 hadisə nəticəsində 9 nəfər yaralanmış şəxslər barəsində BMT Uşaq Fondunun mina təhlükəsinin izahı proqramı çərçivəsindəki hesabatı

³⁵ Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Azərbaycan Kampaniyasının bülletenləri N 7-12, 2000.

³⁶ Bax www.anama.baku.az:8101/pages/1-1%20anama.dwt

³⁷ ANAMA-nın 2001-jü il üçün yekun bülleteni.

yaş həddində olan mülki insanlarla bağlıdır.³⁸ 2001-ci ilin may ayında BMT Uşaq Fondunun yaydığı Press – Relizdə bildirilmişdir ki, minalardan və partlamamış hərbi sursatlardan törənmiş bədbəxt hadisələrin təxminən 65% mülki insanlarla əlaqədar olmuşdur.³⁹ Azərbaycan Respublikasının ATƏT-dəki daimi nümayəndəliyinin piyadalar əleyhinə minalara dair suallara FSC. DEL/513/01 javab məktubu da bu faktı təsdiqləmişdir.⁴⁰

Minalar və partlamamış hərbi sursatlarla əlaqədar olan bədbəxt hadisələr haqqında Kütləvi İnformasiya Vasitələrində (KİV) də məlumatlar verilmişdir. 13 iyul 2001-ci ildə Füzuli rayonu Yuxarı Kürdmahmudlu kəndi ərazisində iki oğlan uşağı – 7 və 12 yaşlı iki nəfər mina partlayışı nəticəsində yaralanmış və nəticədə bu uşaqlardan biri sonradan xəstəxanada ölmüşdür.⁴¹ 2001-ci ilin Noyabr ayında Ağdam rayonunun Qışlaq kəndi ərazisində qoyun otararkən çoban minaya düşmüş və yaralanmışdır.⁴²

2001-ci ildə eyni zamanda KİV-də hərbcilərin minalardan və partlamamış hərbi sursatlardan zərər çəkdiqləri haqda məlumatlar verilmişdir. Sırası əsgərin 2001-ci il yanvar 5-də minaya düşərək ölməsi, 2 zabit və 1 sırası əsgərin keçmiş SSRİ hərbi bazasının ətrafında təmizlik apararkən minaya düşərək yaralanması, bir zabit və 2 sırası əsgərin 2001-ci il 6 noyabrda minaya düşməsinə və onlardan 1 nəfərin sonradan ölməsini xəbərlər KİV-də verilmişdir.⁴³

3 iyul 2001-ci ildə Dayaq – Azərbaycan təşkilatının mina təmizləyijisi mina partlayışı nəticəsində sağ əlinin iki barmağını itirmişdir.⁴⁴

MİNA QURBANLARINA KÖMƏK

Əvvəlki hesabatlarda bildirildiyi kimi minalanmış ərazilərə yaxınlıqda və ümumiyyətlə Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində bütün kateqoriya insanlar üçün nəzərdə tutulmuş, tibbi və jərrahi xidmətlər dövlətin tabeliyində olan və dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən xəstəxanalar vasitəsilə həyata keçirilir. Əlillərin o, jümlədən də Səhiyyə Nazirliyi invalidlərlə bağlı bütün xərjləri öz üzərinə minaların və partlamamış hərbi sursatların törətdiyi bədbəxt hadisələr zamanı əlil olmuş şəxslərin müalicə xərjlərini Səhiyyə Nazirliyi ödəyir.⁴⁵

31 dekabr 2001-ci il tarixə kimi Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində 2 Ortopedik Mərkəz – Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin birgə maliyyələşdirdiyi Dərnəgül Ortopedik mərkəzi və Azərbaycan hökumətinin (Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi) özünün maliyyələşdirdiyi «Protez ortopedik bərpa mərkəzi» fəaliyyət göstərmişdir. Əmək və

³⁸ Bax www.anama.baku.az:8101/pages/_1-3-Scope.htm (accessed 21 July 2002)

³⁹ ABŞ səfirliyi və BMT uşaq Fondunun birgə Mətbuat konfransı. Bakı, 17 may 2001.

⁴⁰ Azərbaycan Respublikasının ATƏT-dəki daimi nümayəndəliyinin piyadalar əleyhinə minalara dair suallara javab məktubu, FSC. DEL/513/01, Vyana, 13 dekabr 2001-ci il.

⁴¹ *Zerkalo* və *Echo* qazetləri 18 İyul 2001.

⁴² *Şərq* qazeti, 24 Noyabr 2001.

⁴³ *Express* qazeti, 9 Yanvar 2001; *Comsomolskaya Pravda* – Bakı, qazeti 18 İyul 2001; *Echo* qazeti, 7 İyul 2001.

⁴⁴ *Zerkalo* və *Echo* qazetləri 18 İyul 2001.

⁴⁵ Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi Müalicə profilaktika şöbəsinin rəis müavini Şahnaz Haşımova və Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidmətinin rəisi polkovnik Ramiz Məlikovla müsahibə. 17 dekabr 2001

Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və ICRC birgə maliyyələşdirdiyi Ortopedik mərkəzdə isə 2001-ci il ərzində 632 xəstə qəbul etmiş, 227 protez, 455 ortezi, 137 kostil i trosti (əsa və qoltuq ağajı) vermişdir. Bu müddət ərzində bu mərkəzdə 38 mina qurbanı bu məmulatlarla təmin olunmuşdur. Burada eyni zamanda pulsuz müalicədən əlavə respublikanın rayonlarından gəlmiş pasientlərin nəqliyyat xərjləri də ödənməmiş, onlar pulsuz yeməklə təmin olunmuşlar. 2001-ci ilin iyul ayında 7 azərbaycanlı ortopedik texnoloq (ikinci dərəcə) Protez və Ortezlər Beynəlxalq Jəmiyyətinin treninqlərini başa vurmuşlar.⁴⁶

Azərbaycan hökumətinin özünün maliyyələşdirdiyi «Protez ortopedik bərpa mərkəzi» təkcə müharibə əlilləri üçün deyil ümumiyyətlə bu və ya digər səbəbdən əlil olmuş insanlar üçün nəzərdə tutulub, 2001-ci il ərzində təxminən 7000 xəstəni pulsuz protez, ortezi və reabilitasiya vasitələri ilə təmin etmişdir. Digər dövlət orqanlarında olduğu kimi burada da mina qurbanları xüsusi qeyd edilmir və onlar yalnız müharibə nəticəsində əlil olmuş insanlar kimi qeydiyyatdan keçirilirlər. Bu gün Azərbaycanda əlil arabaları istehsal olunmadığından xaricdən gətirilir.⁴⁷

31 dekabr 2001-ci ildə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin birgə maliyyələşdirdiyi Dərnəgül Ortopedik Mərkəzi öz fəaliyyətini dayandırmış və bu Mərkəzə məxsus bütün maşınlar, avadanlıqlar və anbar Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə verilmişdir. Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi tərəfindən təlim keçmiş heyət digər iş yerləri ilə təmin olunmuşdur. 2002-ci ildə fiziki reabilitasiya üzrə xidmətlər Azərbaycanın ikinci ən böyük şəhərində açılacaq yeni Mərkəzdə və Naxçıvanda olan sexdə həyata keçiriləcəkdir.⁴⁸

Bu gün Azərbaycanda əlillərlə bağlı təxminən 35 qeyri – hökumət təşkilatı fəaliyyət göstərir. Lakin bu təşkilatlardan heç biri sırf mina qurbanları ilə məşğul olmur. Ona görə də Piyadalar Əleyhinə Minaların Qadağan Olunması Azərbaycan Kampaniyası mina qurbanları üçün xüsusi proqramlar hazırlamışdır və bu proqramları həyata keçirməyə çalışır.⁴⁹ BMT Uşaq Fondu Azərbaycandakı mina qurbanlarına kömək üçün 2 illik proqram üzrə 350.000 ABŞ dolları axtarışındadır. Bu proqram fəaliyyətdə olan mərkəzlərdə psixoloji reabilitasiya, müharibə əlilləri o, jümlədən də mina qurbanları üçün peşə treninqləri, ölkə daxilində əlil arabaları və protez məmulatlarının istehsalına kömək edə bilərdi. BMT Uşaq Fondu artıq 15 nəfərlik mütəxəssislər qrupu ilə Azərbaycandakı mina qurbanlarını psixoloji reabilitasiya kursu ilə təmin edir.⁵⁰

ƏLİLLƏR SİYASƏTİ VƏ PRAKTİKA

---

⁴⁶ BQXK-nin əməkdaşı Əhmədova Şəlalə ilə PƏMQOU AK-in koordinatoru H.Səfixanovun intervyyüsü. Bakı, 17 Yanvar 2002; BQXK-nin Fiziki Reabilitasiya Proqramları – İllik Hesabat, 2001; www.icrc.org; və BQXK Bakı ofisinin məlumat bülletenləri, Yanvar – Noyabr 2001.

⁴⁷ Protez ortopedik bərpa mərkəzinin baş həkimi Şəmsəddin Xudaverdiyevlə müsahibə. Bakı 17 Yanvar 2002

⁴⁸ BQXK Xüsusi Hesabatı, 2001, BQXK, Jenevrə, İyul 2002, səh 31; BQXK Aylıq Bülleten, Azərbaycan – Dekabr 2001, Yanvar 2002 www.icrc.org.

⁴⁹ bax *Landmine Monitor Report 2001*, səh. 859.

⁵⁰ “Azərbaycandakı mina qurbanlarına kömək” ICBL Portfolio of Landmine Victim Assistance Programs, www.landminevap.org.

1997-ci ilin aprel ayında Azərbaycan Respublikasının Milli Məjlisi – Parlamenti «Əlilliyin Qarşısının Alınması, Əlillərin Reabilitasiyası və Onların Sosial Müdafiəsi haqqında Qanun» qəbul etmişdir. Bu Qanun bütün əlillərə, o, ümumdən də mina qurbanlarına şamil edilir.⁵¹

Ölkə Prezidentinin 26 dekabr 2001-ci il tarixli fərmanına əsasən imtiyazlı şəxslərin, o ümumdən də mina qurbanlarının bəzi imtiyazları kompensasiya ilə əvəz olunması nəzərdə tutulub və bu fərman 1 yanvar 2002-ci il tarixdən qüvvədədir. Bu fərmana əsasən bütün imtiyazlı şəxslərin o ümumdən də mina qurbanlarının pulsuz kommunal xidmətlərdən (istilik, qaz, elektrik enerjisi, su, kanalizasiya), pulsuz telefon çəkilişi və telefondan istifadə, şəhərdaxili və şəhər ətrafı nəqliyyatdan pulsuz istifadə, dərman preparatlarını pulsuz almaq hüquqları ləğv edilir və onların əvəzində hər ay hər bir əlilə 90,000 manat (təxminən US \$ 18) kompensasiya verilməkdədir.⁵² Bu fərmanın həyata keçirilməsi Dağlıq Qarabağ konfliktinin nəticəsində əlil olmuş insanlara, bu insanların müəyyən qismi mina qurbanlarıdır, öz pis təsirini göstərməkdədir.

Bu fərmandan hələ əvvəl Qarabağ Əlilləri Jəmiyyəti üzvləri sosial vəziyyətlərinin ağır olması ilə əlaqədar 2001-ci ilin yanvar – fevral aylarında aqlıq aksiyaları keçirmiş, jamaat qarşısında bir neçə özünə qəsd hadisələri və polislə təhlükəli toqquşmalar baş vermişdir.⁵³

---

⁵¹ bax *Landmine Monitor Report 2001*, səh. 860.

⁵² «Xalq qazeti» (gündəlik qazet), 27 Dekabr 2001.

⁵³ «Şərq», «525-ji qazet», «Azadlıq», və “Yeni Musavat” qazetləri, 20 Fevral 2001.